

De
VRIENDEN van de PLANTENTUIN
GENT

driemaandelijks tijdschrift
zeventiende jaargang
nr. 3 september 1998

De

VRIENDEN van de PLANTENTUIN

GENT

driemaandelijks tijdschrift
zeventiende jaargang
nr. 3 september 1998
ISSN 0777 - 8821

Inhoud

Redactioneel(tje)	2
Blikvanger én delicatesse : <i>Asimina triloba</i> (deel 2)	3-7
Het hof maken met munt	8-14
<i>Hydrangea arborescens</i> cv. 'Annabelle'	15-19
Recepten met rozen	20-23
Lidgeld	24
Agenda 1998	25
Bedreigde orchideeën (deel 2)	26-32
Het herbarium	33-34
Het verhaal van een geel mini-tomaatje	35-36
Tuincyclamen	37-42
Help de Plantentuin !	43
Gezwam in de Plantentuin : Paddestoelententoonstelling	44-45
Lezersforum	46-47
Colofon	48

Redactioneel(tje)

Beste lezer,

Enkele weken geleden was ik met een nieuwe bezoeker in de Plantentuin aan het rondwandelen, om samen een aantal merkwaardige planten te bekijken.

En dan wordt het -door de ogen van deze "nieuweling"- opnieuw duidelijk dat in onze Plantentuin een echt mooie en interessante, belangwekkende verzameling van plantensoorten aanwezig is. Deze buitenstaander was in de wolken, en door zijn enthousiasme kreeg ik een hernieuwd besef van het grote belang van deze tuin. Door het veelvuldig contact met onze Plantentuin treedt bij mij vaak een soort gewenning op, waardoor toch ongewone planten hun originaliteit dreigen te verliezen.

Vandaar dat wij toch een beetje fier mogen zijn op wat er in Gent wordt verwezenlijkt.

En ik hoop dat iedereen die - direct of indirect - bij deze tuin betrokken is, een deel van deze fierheid mag ondervinden.

Deelnemers aan onze uitstappen en onze bezoeken aan andere (planten)tuinen zullen al vaak de opmerking hebben gehoord :

" Maar die plant staat ook in onze Plantentuin ! ".

Daarom wil ik opnieuw **uw** bezoek aan de Plantentuin aanbevelen : kom samen met uw familie, uw vrienden, uw burens, uw vereniging !

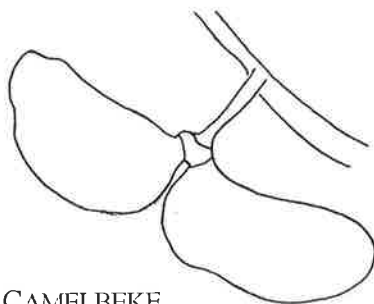
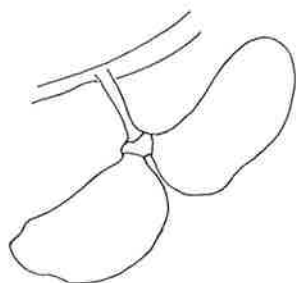
Elke eerste zondag van de maand is er een GRATIS rondleiding !

Nog veel te veel Gentenaars kennen dit paradijs niet, weten niet dat het nog altijd GRATIS te bezoeken is, en dat voor géén geld een wandeling met een speciaal opgeleide en gediplomeerde gids kan worden aangevraagd.

Uw redacteur,

Blikvanger én delicatessse :
Asimina triloba (deel 2)

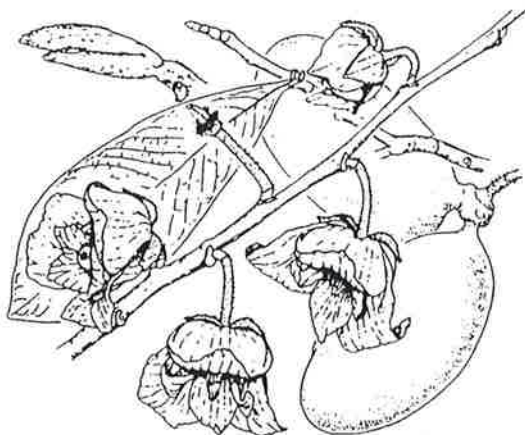
Marc LIBERT & Koen CAMELBEKE
Plantentuin

Dit voorjaar stelden we u een boom voor die stilaan in opmars is in onze contreien : de *Asimina triloba* of Pawpaw. Helaas is het een soort waarover meer artikeltjes in de pers verschijnen, dan er volwassen exemplaren te bespeuren vallen.

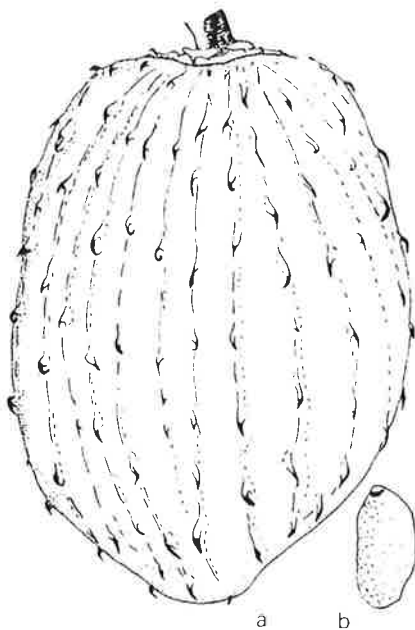
Asimina is een Amerikaanse fruitboom, maar, zoals in het lentenummer vermeld, met alle kwaliteiten van een kleine sierboom.

Vruchtzetting

Ook dit jaar bengelen weer een aantal vruchten in onze *Asimina*-boompjes op de systematiek van de tweezaadlobbigen. Waarschijnlijk zal de opbrengst lager zijn dan vorig jaar, alhoewel het moeilijk blijft de egaal groene vruchten tussen het identiek groenkleurige blad te onderscheiden. Ook het derde exemplaar dat tot nu toe geen vrucht zette, blijkt nu wel te dragen. We hielpen wel een handje met de bestuiving op de onderste takken met een goed, maar tijdelijk, gevolg. Ongeveer de helft van de handbestoven bloemen ontwikkelden vruchtjes, die echter alle in de loop van juni werden afgestoten. Dit is echter niet abnormaal. *Asimina*'s bloeien weelderig maar kunnen tot 85 % van alle jonge vruchtjes verliezen.

Asimina triloba

Boven : Fig. 1. *Asimina triloba*. Twijg met bloemen, twijg met blad, knop, vrucht.

(Radford, A.E., Ahles, H.E. & Bell, C.R. 1968. Manual of the Vascular Flora of the Carolinas. p. 477).

Onder : Fig. 2. *Annona muricata*. a. vrucht, b. zaad.

De vrucht

Uit een bestoven bloem kunnen zich één of meerdere, bij ons tot zes, deelvruchten ontwikkelen. Zo'n deelvrucht is een bes met een dunne huid, het vruchtvlees en daarin verspreid de zaden. De beste Amerikaanse selecties leveren vruchten tot 500 gram (= het gewicht van alle deelvruchten samen). Met een vrucht van 480 gram in 1997 op onze bomen moeten we niet onderdoen, en dat bewijst tevens dat *Asimina* in ons klimaat goed produceert.

De smaak

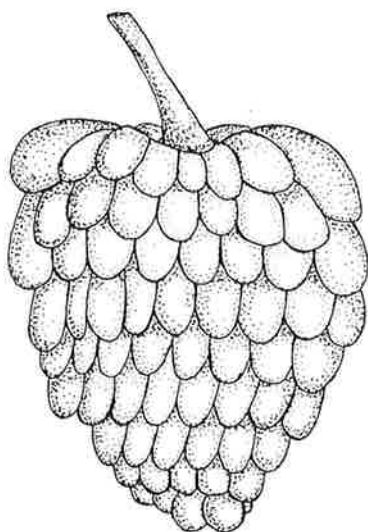
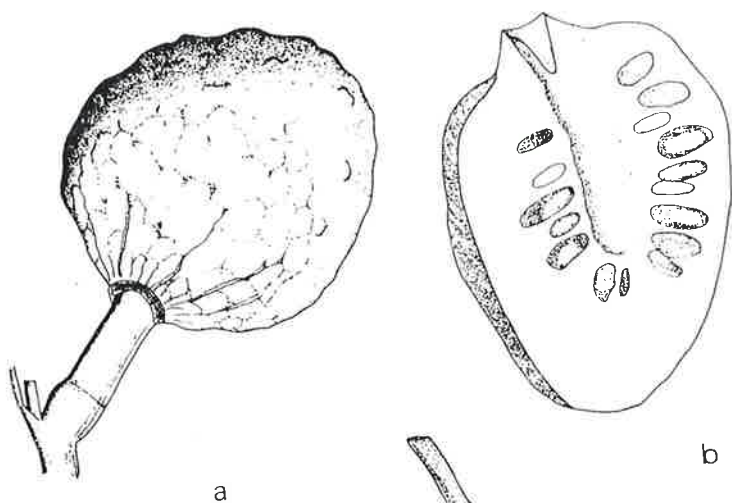
Asimina-vruchten rijpen eind september. Dan vallen de eerste vruchten en is het beter de rest te gaan plukken. De tere huid barst immers open bij het vallen en er ontstaan snel rottende kneuzingen. De vruchten kunnen tot 3 weken gestockeerd worden in de koelkast, om ze niet alle tegelijk te laten narijpen. Dat zacht worden is bij kamertemperatuur een proces van een paar dagen. Bij volledige rijpheid verspreidt de vrucht een weeë geur, storend voor de één, een parfum voor de liefhebber. En dan gaat het snel bergaf met de smaak : dus snel verbruiken.

Voor al in het vruchtvlees vinden we de tropische verwantschap terug : een textuur van avocado - banaan en aroma's van papaya. Maar laten we het wat concreter maken : we proberen onze *Asimina's* in de proeverij bij de thematische rondleiding van zondag 4 oktober voor u klaar te stomen.

Ander lekkers

Dergelijke lekkere aroma's, een weertje zoals de voorbije dagen, even de ogen sluiten... en we komen inderdaad in de tropen terecht. De plantenfamilie waartoe onze *Asimina* behoort is namelijk een vooral tropische familie die luistert naar de naam Zuurzakfamilie (Annonaceae). En ginder, in die verre landen, weet men wel van vruchten te genieten !

In het boek 'Fruits of the Guianan flora' vermeldt de auteur Marc van Roosmalen niet minder dan zeventig verschillende soorten uit de Zuurzakfamilie, die door de lokale bevolking (Guyana, Suriname en Frans Guiana) gegeten worden. Zestien geslachten worden besproken waarvan we u een aantal klinkende namen niet

Boven : Fig. 3. *Annona reticulata*. a. vrucht, b. overlangse doorsnede doorheen vrucht.

Onder : Fig. 4. *Annona squamosa*. a. vrucht, b. overlangse doorsnede doorheen vrucht.

(Fig. 2-4. Uit : van Roosmalen, M.G.M. 1985. Fruits of the Guianan Flora. p. 7, p.9)

kunnen onthouden : *Anaxagorea*, *Bocageopsis*, *Cymbopetalum*, *Froesiodendron*, ... (vlug achter elkaar uitgesproken lijkt het wel een gevaarlijke toverspreuk).

Het meest bekende geslacht is wel *Annona*. De vruchten van verscheidene *Annona*-soorten zijn zeer smakelijk, maar worden wegens hun grote kwetsbaarheid slechts zelden opgenomen in het assortiment van de internationale fruithandel. Eén soort wordt regelmatig te koop aangeboden : de Cherimoya (*Annona cherimola*). Cherimoya is de Spaanse naam die men in Ecuador en Peru voor deze boom en vrucht gebruikt. De vrucht, die tot 600 gram per stuk kan wegen, heeft een opvallend groen en schubbig oppervlak. Het vruchtvlees is wit en roomachtig van substantie; het is zuurzoet met een aroma dat doet denken aan ananas.

Met wat geluk kan u nog andere *Annona*-vruchten vinden zoals :

- * De Zuurzak (*Annona muricata*); deze grote, meestal hartvormige, 15-30 cm lange vrucht heeft sappig, wit, aangenaam zuur smakend vruchtvlees. De vrucht kan zo gegeten worden, maar wordt ook vaak verwerkt in jam, koele dranken, taarten, sorbets, enz.

- * De Custardappel (*Annona reticulata*) is wegens zijn smaak genoemd naar het engelse 'custard', een aangezoet mengsel van melk en eieren dat wordt gebakken of ingevroren. Wegens zijn vorm (hartvormig) en kleur (roodbruin) wordt de vrucht ook wel Ossehart (Bullock's Heart) genoemd.

- * De Suikerappel of Kaneelappel (*Annona squamosa*) is een groene, hartvormige, ongeveer 10 cm lange vrucht, die door de duidelijk aanwezige schubben wat lijkt op een gesloten dennenappel. Het vruchtvlees is romig geel van kleur en heeft een uitgesproken zoete smaak.

In het welbekende boek 'Fruit uit alle windstreken' (Spectrum Natuurgids) kan u wat kleurfoto's terugvinden van deze vruchten.

- * Recent is ook een vrucht ontwikkeld aan een exemplaar van *Annona montana* in de Plantentuin. Deze boom (en haar vrucht) kan u komen bewonderen in de tropische kas vanop het bordes, aan de linkerzijde, bij de varenpalmen.

Of misschien toch eens op zoek gaan in een speciaalzaak ?
Het loont zeker de moeite !

Fig. 1. Watermint (*Mentha aquatica*).
(Naar Ross-Craig S., 1979, Drawings of British Plants).

Het hof maken met munt

Cyrilla GILLIS
Asschout 2, 9940 Evergem

Even voorstellen : het geslacht Munt - *Mentha*

Vooreerst een botanische kennismaking...

Dit geslacht neemt onder de Lipbloemigen een wat aparte plaats in door de bijna regelmatige bloemen. De buis- tot klokvormige kelk heeft meestal 5 gelijke tandjes. Van de kroonlobben is de bovenste wat ingeschulpt (= 2 kroonblaadjes !) en iets groter dan de andere drie, maar op het eerste gezicht lijkt de zoom van de bloemkroon kruisvormig als bij Lievevrouwebedstro (*Asperula odorata*). De kroon is naar de zoom toe (meestal geleidelijk) trechtervormig verbreed.

De vier meeldraden zijn onderling vrijwel even lang, ze wijken uiteen en steken uit de kroon, net zoals de stijl.

Doordat de kleine en talrijke bloemetjes tot dichte schijnkransen zijn opgehoopt, ontstaat een massa-effect vergelijkbaar met wat we bij Schermbloemigen kunnen waarnemen.

Hierna volgen enkele gegevens omtrent het gebruik van Munt.

De Griekse soldaten mochten geen Munt plukken, laat staan gebruiken. Dit was geen milieu-vriendelijke overweging maar een strategische ! "Omdat hun gedachten dan teveel op de liefde werden gericht en te weinig op het doden van de vijand."

"Mannelijk stoer" blijven dus, volgens de heersende normen.

Onze alom bekende Pepermunt (*Mentha x piperita*) komt uit Engeland, maar was vlug geliefd en populair in de landen waar de harem gebruikelijk was.

De Watermunt (*Mentha aquatica*) komt zowel in Europa als in Azië en Afrika voor. Velen geven de voorkeur aan deze soort, en ik moet ze gelijk geven.

Ik heb deze middag in plaats van koffie een tas Watermunt-thee gedronken, omdat die een heilzame invloed heeft op de spijsvertering en bovendien de genoegens van een goede maaltijd kan laten volgen door "andere" genoegens !

Munt kan je ook in het badwater gebruiken, als je eens de "piekfijne" wil uithangen. Ze werkt trouwens ook krampstillend voor het geval dit nodig mocht blijken.

Voor de bereiding van thee heb ik een paar weetjes.

Gebruik geen kokend water maar heet water, en laat niet langer trekken dan 5 minuten. Drink de thee niet té sterk, en meng met andere kruiden bij wijze van afwisseling, zoals Citroenmelisse, IJzerhard, Venkel of Anijs, naar eigen keuze dus.

Pluk blad, bloem en stengel in juni-augustus voor bewaring en laat drogen, maar bewaar slechts voor één jaar om de goede smaak te behouden. Droog nooit in de zon, en bewaren moet in gekleurd glas of in het donker. Vers gebruik van het kruid geniet altijd de voorkeur !

Gebruik de thee '**s morgens** : hij is opwekkend.

Gebruik de thee '**s middags** : hij helpt de traagheid van de darmen opheffen.

Gebruik de thee '**s avonds** : voor het slapengaan bereidt men een gezond en lekker drankje door half thee en half wijn te mengen; deze drank heeft ook nog het voordeel te verhelpen aan een kwalijk ruikende adem. Samen met Valeriaan worden depressieve gedachten en angstige dromen verdreven.

En als je niet wil slapen, leg dan een kransje Munt om je slapen, want het verheldert de geest en houdt de aandacht wakker.

Ik ken ook nog een paar leuke weetjes, maar zoiets zet je niet op papier...

Zelf uitproberen, samenstellen en doseren van dit vrijwel onschuldig kruid spoort aan tot een gezonde hobby en meer bezig zijn...

De verzamelaars wil ik de moed niet ontnemen, maar er bestaan nogal wat soorten en variëteiten, zoals Aarmunt (*M. spicata*), Witte munt (*M. suaveolens*), Hertsmunt (*M. longifolia*), Wollige munt (*M. x rotundifolia*), Edelmunt (*M. x gentilis*), Oevermunt (*M. x dumetorum*), Pepermunt (*M. x piperita*), Watermunt (*M. aquatica*). Op deze laatste twee ging ik wat dieper in.

Om volledig (?) te zijn is er ook nog de Akkermunt (*M. arvensis*), de Kransmunt (*M. x verticillata*) en niet te vergeten de Polei (*M. pulegium*).

De Chartreuse-munt en de Corsicaanse munt zijn twee eigenaardigheden en zelfs voor de allernieuwsgierigsten "moeilijk te vinden".

Ik schrik mezelf een Muntebol wanneer ik ontdek en hoor dat er ook nog Appel-, Citroen- en Ananasmunt (en wat nog meer ?) zouden bestaan.

Leden die in 1997 met onze vereniging een bezoek hebben gebracht aan "De Nieuwe Tuin" van Peter Bauwens in De Klinge zullen zich wellicht herinneren dat in deze tuin een opmerkelijke collectie munten met ongewone geuren en kleuren te bewonderen was !

In de hoop u "de Munt" nader bij het hart te hebben gebracht, garandeer ik u dat die liefde niet alleen door de maag gaat, maar ook door de tuin heen uw zintuigen aangenaam zal strelen...

Met "Munt-achtige groeten",

Cyrilla

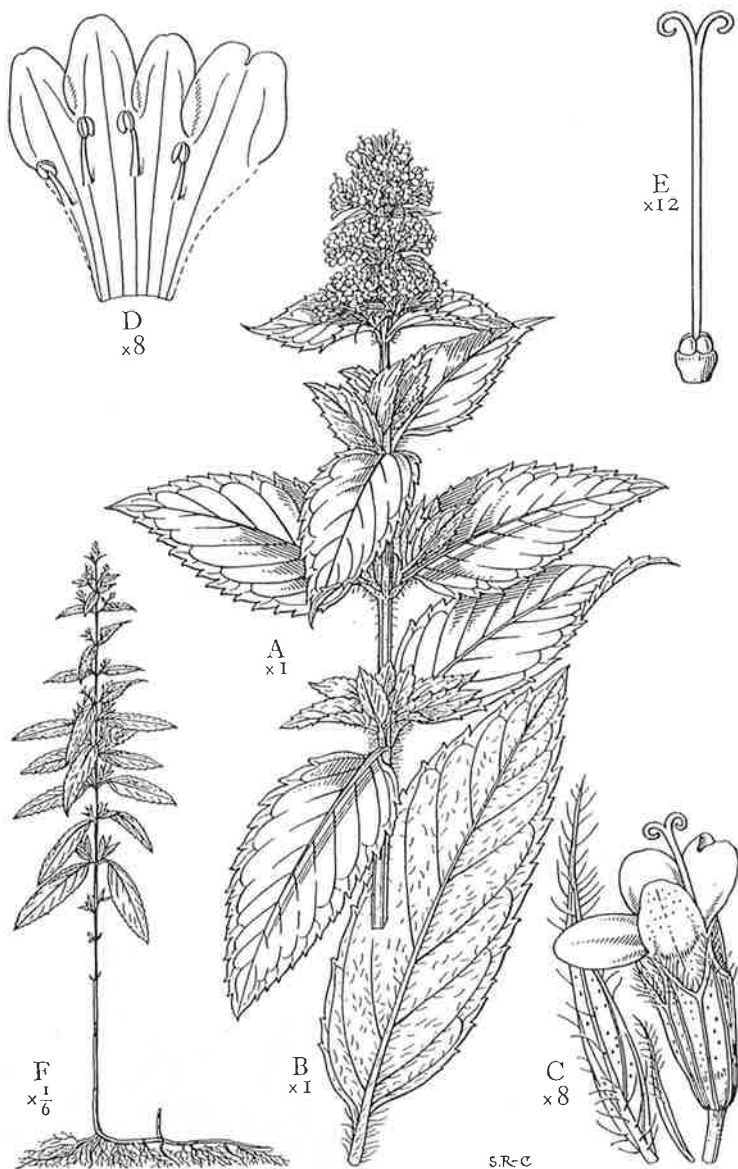

Fig. 2. Pepermunt (*Mentha x piperita*).
(Naar Ross-Craig S., 1979, Drawings of British Plants).

Kruidige mondspoelmiddelen

20 g groen anijszaad
10 g steranijs
5 g kruidnagel
5 g kaneelschors
10 g engelwortel

Laat een mengsel van deze ingrediënten twee weken lang trekken in alcohol 90 °. Filtreer en voeg 2-3 druppels muntolie toe. Van het resultaat kan u elke dag een koffielepel in een glas water als spoeling gebruiken.

Doeltreffend kruidenmiddel

Drie theelepels pepermunt
Drie theelepels venkelzaad
Eén theelepel salie
Drie theelepels rozemarijn

Meng deze kruiden goed dooreen en doe ze in een luchtdichte glazen pot die u in de buurt van de wastafel houdt. Voor een mondspoeling doet u een theelepel gemengde kruiden in een kop kokend water. Vijf minuten laten trekken, zeven, en laten afkoelen voor gebruik.

Myrtilleuses. Gravure bois. XIXe siècle.

Hydrangea arborescens
cv. 'Annabelle'

Marc LIBERT
Plantentuin

Nu we dit schrijven staan ze nog in volle bloei, maar wanneer u dit leest hangen ze al even papierdroog en omgekeerd in een tochtige donkere ruimte : de hortensia's.

Met hun ietwat gedateerde verschijning, - ze doen me nog altijd denken aan de vrouwen in "zonjapon" van Jacques Brel -, zijn het onmisbare zomerbloeiërs.

Niet voor niets zijn het planten waarvoor een vernieuwde interesse in een ware mode is omgeslagen. In die opmars is ook licht geworpen op tal van andere soorten dan de ons zo vertrouwde tuinhortensia, *Hydrangea macrophylla* en cultivars, zoals :

Hydrangea quercifolia (eikenbladhortensia),

Hydrangea sargentiana, (met de zéér bijzondere "mos"achtige beharing van de bloeistengels.

Hydrangea petiolaris (klimhortensia),

Hydrangea heteromalla (boomhortensia).

Vroeg of laat worden al deze soorten vertrouwde namen in het tuinplanten-assortiment. Voorlopig wachten er nog een aantal in de botanische collecties om in het voetlicht te treden.

De rijzende ster aan het *Hydrangea*-firmament is de Amerikaanse *Hydrangea arborescens*, onder de vorm van de doorgedreven selectie 'Annabelle'.

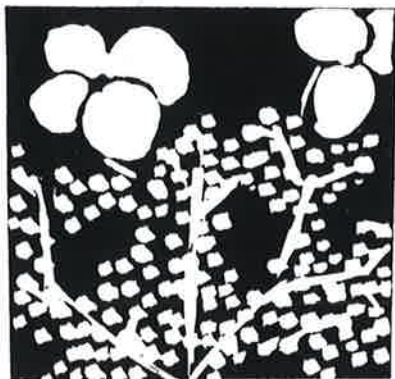

Fig 1, 2, 3. Vbno : *Hydrangea arborescens*, *H. arborescens* subsp. *discolor*, *H. arborescens* cv. 'Annabelle'.

Twintig jaar na haar creatie is in Vlaanderen geen voortuin die naam meer waardig zonder een 'Annabelle'. (Annabelle, het wordt niets zonder jou, Annabelle... zo klinkt de hit van enkele jaren terug, toevallig).

Bestseller *Hydrangea arborescens* 'Annabelle' heeft inderdaad héél veel troeven.

Vooreerst is het een makkelijke plant : ze slaat goed aan in vrijwel elke bodem, groeit met ondergrondse uitlopers stevig uit, en bloeit elk jaar gegarandeerd. Dit laatste is te danken aan het feit dat de soort bloeit op de scheuten die in het voorjaar worden gevormd.

De overwinterende en vroeg uitlopende bloemknoppen van *Hydrangea macrophylla*, onze tuinhortensia, worden nogal eens door een late nachtvorst vernietigd.

'Annabelle' past ook prima in het nieuwe, jong en fris-ogende tuinplantenassortiment : ranke stengels dragen groot frisgroen blad en de bloemhoofden verlopen van een melkwit naar een modieus lentegroen.

Rijmt dus prima met Rosa 'Schneewittchen', Vrouwenmantel, Buxus, en Klimop.

De cultivar 'Annabelle' heeft daarenboven zo'n grote bloemhoofden dat een tuinaanlegger er ogenblikkelijk mee scoort.

Teveel lof en tijd dus om de advocaat van de duivel aan het woord te laten.

Er is namelijk iets onverenigbaar in de combinatie van de grote bloemhoofden met de ranke stengels. Een windstoot, een regenvlaag of een plotse groeischeut zijn voldoende om het tere evenwicht onherroepelijk te verstoren. Daar hangt 'Annabelle' geknakt onder haar eigen last.

Plaats uw 'Annabelle' daarom liever niet solitair in een lage bodembedekking, maar maak een groep omgeven door een ondersteunende half-zo-hoge heester, zoals *Spiraea japonica* (met een 'Alba'-vorm voor een rustige "ton-sur-ton" combinatie) of een lage Buxus-haag waarop de overbelaste stengels kunnen uitblazen.

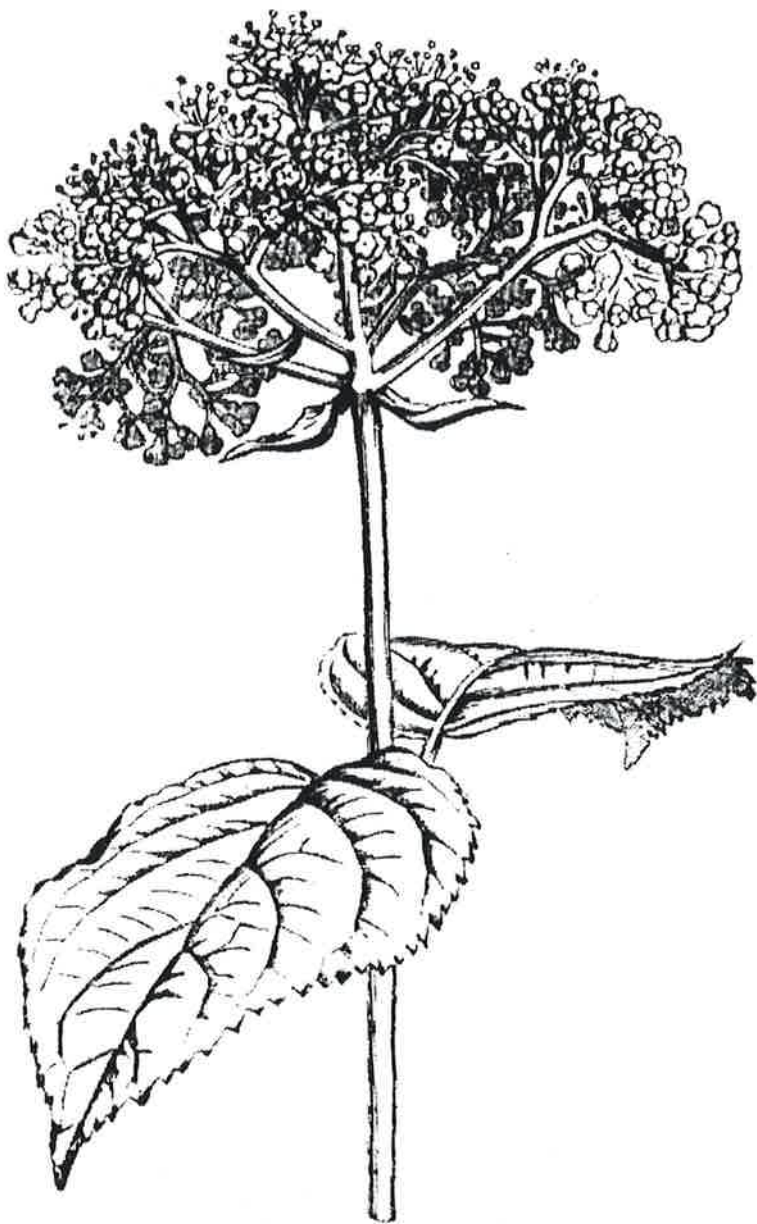

Fig 2. *Hydrangea arborescens*, wild type zonder lokbloemen.

Maar bovenal zou ik u willen aanraden de echte *Hydrangea arborescens* te leren kennen.

De eerste voorouders van 'Annabelle' hebben namelijk onooglijk kleine bloemen, die echter alle instaan voor de zaadvorming : ze zijn fertil, en bijen verzamelen als gek het stuifmeel en de nectar. Slechts hier en daar, aan de rand van zo'n vlak bloemhoofdje, bespeuren we steriele lokbloemen, die merkkelijk groter zijn. Het gevolg laat zich raden : nimmer knakt een stengel.

Integendeel, hier hebben we met een goede solitairplant te doen. Zonder snoei ontstaat een mooi gestructureerde, tot de grond afbuigende heester van wel twee meter hoog. Het geheel ademt een zachte rust uit en de bloemhoofden zweven als fijne kant daarboven.

Wie toch wat meer materie wil kiest voor *H. arborescens* ondersoort *discolor* 'Sterilis', met veel meer lokbloemen en toch nog enkele fertiele collega's : een miniatuur-'Annabelle'.

Helemaal subtiel is de ondersoort *radiata* met een witte beharing op de onderzijde van de bladeren.

De twee ondersoorten kunnen we volgend jaar een plaatsje bezorgen als achtergrond in de borders bij het ingangsgebouw.

Aldaar zal de nieuwsgierige bezoeker nog meer "trendy" *Hydrangea*'s ontdekken, waar we het graag een volgende keer over hebben.

In de tuin vindt u wild-verzamelde planten : één op de systematiek van de dicotylen, en één in de rechterborder bij het ingangsgebouw.

Recepten met rozen

Hilde MORTIER
Leiepark 7, 9051 Sint-Denijs-Westrem

1. Rozenbottels in zuur en zoet

Ingrediënten

Rozenbottels, 200-500 g
Azijs, halve liter
Droge witte wijn, halve liter
Suiker, 1 kg
Stukje gember"wortel", vers of gedroogd
1-2 Citroen(en) (met onbehandelde schil)
Kruidnagel
Kaneelstokjes

Bereiding

Verwijder de "zaden" uit de rozenbottels (het "kroontje" afsnijden en met de steel van een koffielepel de "zaden" uithalen, of de bottels halveren en daarna de "zaden" verwijderen).

Botanisch intermezzo : deze "zaden" zijn eigenlijk de deelvruchtjes van een bloem, en elk deelvruchtje bevat één zaad. Al deze deelvruchtjes liggen samen diep ingezonken in en omsloten door een sterk bekervormig uitgegroeide bloembodem : wat wij herkennen als de rode "bottel".

Verzamel deze behandelde bottels in een stenen of aardewerk schotel, overgiet met de azijs, en laat 18-24 u staan.
Breng dan alles in een vergiet : de azijs wordt verwijderd.

Breng 1 kg suiker met een halve liter droge witte wijn aan het koken.

Laat de bottels per 20 zo'n 1-2 minuten meekoken, en schep ze met een schuimspaan weg uit de kokende vloeistof.

Voeg nu aan de stroop de in stukjes gesneden gember toe, samen met de kruidnagels, de kaneelstokjes, en de in schijfjes gesneden citroen(en).

Laat inkoken tot een dikke stroop.

Laat alle bottels in de stroop kort (30 seconden) meekoken, haal ze met de schuimspaan opnieuw weg, en breng ze in een glazen of stenen pot. Hierna verdeelt u de bottels over een aantal bokalen met plastic schroefdeksel (zoals honingpotten).

Overgiet deze bottels met de kokende stroop, waaruit u vooraf de kruidnagels en de citroenstukjes heeft verwijderd.

Sluit af, en laat 48 u rusten.

Giet de stroop opnieuw af in een kookpan, hou de bottels tegen met een eetlepel.

Laat de stroop opnieuw koken.

Giet de stroop over de bottels en sluit de bokalen.

Deze stroop kan u tot Kerstmis bewaren.

Een teveel aan stroop kan u enkele weken bewaren, of voor een tweede reeks bottels gebruiken. Als alternatief kan u deze stroop ook toevoegen aan stoverij.

2. Rozenbottels en honing

(als broodbeleg, of bij winterthee)

Reinig de rozenbottels zoals beschreven in 1.

Droog deze rozenbottels.

Maal ze fijn met een kruidenmolen of mixer.

Haal bij een imker honing die bijna kristalliseert.

(Voor lentehoning is dat rond 15 juni, voor zomerhoning rond 15 september.)

Meng de gemalen rozenbottels met de honing in de potten.

Roer elke dag een beetje, tot de honing hard genoeg is geworden, zoniet zullen de rozenbottels na een week naar boven komen drijven, en dat is niet echt de bedoeling !

3. Gelei van rozen(kroon)blaadjes

Ingrediënten

Kroonblaadjes van 10 rozen (niet behandelde bloemen !)

2 Citroenen

Water, 8 dl

Citroenzuur, 25 g

Geleisuiker, 1 kg

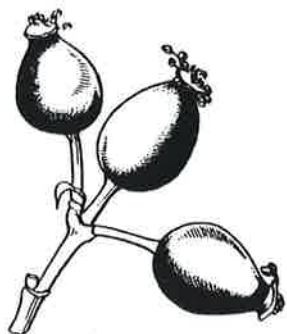
Bereiding

Breng de kroonblaadjes, de in stukken gesneden citroenen, en het citroenzuur samen in een stenen kom. Overgiet dit met het water, en laat het 24 u rusten.

Filter doorheen een doek, en vang het vocht op in een kookpot.

Meng het gefilterd vocht met de geleisuiker, en laat dit 4 minuten kokend borrelen.

Neem het schuim weg, en giet de massa in potjes. Sluit de potjes onmiddellijk af met een schroefdeksel, of na afkoelen met cellofaan.

De figuur op de volgende pagina is van de hand van Paul Hellebosch, een tekenaar die ons in de toekomst geregeld illustraties zal bezorgen.

Dit nummer wordt enkel opgestuurd naar onze leden die hun bijdrage voor 1998 hebben betaald. Daarom voor u, beste lezer : een dikke proficiat, en in naam van de Plantentuin : onze beste dank !

Uw steun is voor deze tuin met haar bescheiden werkingsbudget zéér welkom !

De beste steun die u ons verder kan geven, is door het maken van een nieuw lid. Doen ! Nu !

<i>Gewoon lid :</i>	<i>300 F</i>
<i>Beschermend lid :</i>	<i>500 F</i>
<i>Steunend lid :</i>	<i>1000 F</i>

Te storten op onze bankrekening 001 - 1192154 - 03 van De Vrienden van de Plantentuin Gent, met de vermelding "lid 1998". Wil u aub de *naam en adres van het lid* vermelden, indien deze verschillend is van de betalende persoon. Beste dank !

Een *meerjarig lidmaatschap* is mogelijk, onder de voorwaarden hieronder beschreven : warm aanbevolen !

<i>Gewoon lid, 5 jaar :</i>	<i>1500 F</i>
<i>Beschermend lid, 5 jaar:</i>	<i>2500 F</i>
<i>Steunend lid, 5 jaar :</i>	<i>5000 F</i>

En tenslotte kan u lid voor het leven worden (vanaf 50 jaar)

<i>Gewoon lid, v.h. leven :</i>	<i>7500 F</i>
<i>Beschermend lid, v.h. leven :</i>	<i>12500 F</i>
<i>Steunend lid, v.h. leven :</i>	<i>25000 F</i>

U kan ons ook bijzonder goed helpen door zelf *een nieuw lid* aan te brengen, door onze Plantentuin meer bekend te maken, door met andere verenigingen hier op bezoek te komen, enz. Men zegge het voort !

Agenda 1998

September

Zaterdag 5 september, namiddag : stadswandeling in Gent, met bijzondere aandacht voor groen en (stads)tuinen.
Informatie op p. 43.

Zondag 6 september, om 10 u, aan de luifel in de Plantentuin.
Gratis rondleiding door de gidsengroep.
Thematische wandeling o.l.v. Roger Laureyns : klimplanten.

Donderdag 24 september, opening Paddestoelententoonstelling.
(tot 1 oktober)

Zondag 27 september, 10 u, aan de luifel in de Plantentuin.
Thematische wandeling o.l.v. Cyrilla Gillis : paddestoelen.
Rondleiding gratis, maar u betaalt wel uw toegang tot de tentoonstelling.

Oktober

Zondag 4 oktober, om 10 u, aan de luifel in de Plantentuin.
Gratis rondleiding door de gidsengroep.
Thematische wandeling o.l.v. Hilde Mortier : kennismaken met herfstproducten, en proeverij.

November

Zondag 1 november, om 10 u, aan de luifel in de Plantentuin.
Gratis rondleiding door de gidsengroep.

December

Zaterdag 12 december, om 14 u, Algemene Vergadering.

Bedreigde orchideeën.
Deel 2. Vernietiging, wijziging en
fragmentatie van de habitat

IUCN

vertaling : Rik NEIRYNCK
Koningin Astridlaan 159, 9820 Bottelare

Veranderingen van de habitat, inclusief de totale vernietiging ervan, wijziging en fragmentatie zijn algemeen erkend als de grootste bedreiging voor de biodiversiteit. Alhoewel dit probleem wereldwijde afmetingen kent (Ayensu 1975, Senghas 1980), komt het in de tropen tot dramatische afmetingen en juist daar is de verscheidenheid aan orchideeën het grootst (Dressler 1981b) en staat het in stand houden van de biodiversiteit slechts laag op de trap van de nationale prioriteiten.

Naar schatting zal de ontbossing (zowel wijzigingen als de totale vernietiging) in 87 tropische landen tussen 1981 en 1990 overeenkomen met 0,9 % per jaar, wat een jaarlijks verlies is van 170.000 vierkante kilometer bos (World Conservation Monitoring Centre 1992). Dit cijfer overtrof de verwachtingen van 1980 en het zal blijven stijgen als gevolg van de als maar grotere nood aan open land om de behoeften van de groeiende bevolking verder te kunnen bevredigen. Habitat types van een enorme diversiteit met veel endemische taxa, zoals het kustregenwoud van Ecuador, zijn bijna volledig verwoest (Gentry 1977) en gelijkaardige situaties kan men vaststellen in alle tropische gebieden.

Samen met hun habitat verdwijnen onomkeerbaar onnoemelijk veel orchideeënplanten, waarvan vele taxa niet eens bekend noch wetenschappelijk beschreven zijn. De meeste tropische orchideeën worden alleen maar in primaire, meestal niet verstoorde, wouden gevonden. Toch groeien een beperkt aantal soorten in marginale of verstoorde sites zoals

bosranden of 'openingen'. Soorten die tot deze laatste groep behoren, inclusief de zogenaamde 'twijg-epifyten' (Chase 1987), zijn toleranter voor wijzigingen in of fragmentatie van het oorspronkelijke woud. Ze zijn in feite begunstigd door de verstoring als ze met succes secundaire of geïntroduceerde vegetatie koloniseren (bv. citrus- en koffieplantages).

Hoe dan ook zullen populaties van veel van de minder tolerante taxa, die met het volwaardige woud geassocieerd zijn, achteruitgaan ten gevolge van vele mogelijk ongunstige factoren waaronder verstoring. Ze verdragen namelijk het intensere zonlicht niet, noch de verminderde relatieve luchtvochtigheid. De vernietiging van het bos of anders gezegd, de totale verwijdering van het originele bomenbestand en de vervanging ervan door een ander type habitat, leidt tot het verlies van elk leven dat geassocieerd was met het bos. Toch kan een klein deel ervan mogelijk overleven in relict-bosstroken langs rivieren en in ravijnen of in 'geaccidenteerd' terrein dat niet direct geschikt is voor elk ander gebruik van dit soort land. Het is a priori onmogelijk te voorspellen hoeveel van de oorspronkelijk in het niet verstoorde boshabitat aanwezige soorten op lange termijn zullen overleven, omdat hun voortbestaan van een aantal factoren afhankelijk zal zijn zoals bijvoorbeeld de grootte van de relictstrook en de auto-ecologische mogelijkheden van de populaties.

Kaalkap

Kaalkap is het resultaat van houtwinning en het ontginnen van nieuwe oppervlakten voor landbouw en veeteelt. Daarenboven is ontbossing in de minder ontwikkelde gebieden van de wereld een gevolg van het gebruik van brandhout door de lokale bevolking. Aangezien vele tropische gronden eerder arm zijn eens de plantenbedekking verdwenen is, zal de opbrengst aan grasland of oogst eerder laag zijn. Er zullen grote oppervlakten vrijgemaakt land nodig zijn voor veeteelt, ongeveer een tot drie hectaren per dier.

Er blijven weinig of geen bomen in die weiden staan en slechts enkele orchideeën kunnen in deze geïsoleerde bomen overleven. Maar in sommige vochtige, hoger gelegen gebieden zijn ze dikwijls gastheer van onverwacht hoge aantallen orchideeënsoorten. Toch staat het vast dat de vervanging van een tropisch woud door graasland de oorspronkelijke orchideeënfloora verarmt.

Houtkap

Het selectief kappen van waardevolle houtsoorten verandert dikwijls de lichtintensiteit, de vochtigheid en andere microklimatologische factoren die de overlevingskansen van epifyten beïnvloeden. Ze kunnen ook de ecologie van de grond veranderen en aldus de relaties van terrestrische soorten met schimmel-mycorrhiza verstoren. Op die manier kan beperkt kappen schade veroorzaken aan de overblijvende bomen.

Het afsterven van bomen zal resulteren in alsmaar stijgende lichthoeveelheden die de bodembegroeiing bereiken. De relatieve vochtigheid zal verder dalen en men zal een invasie vaststellen van zonneminnende secundaire soorten die op hun beurt veel van de meest delicate, schaduwminnende orchideeën die nog niet afgestorven zijn, zullen bedreigen als gevolg van het vellen van hun dragers of het verdwijnen van het beschermend bladerdak.

Landbouw en plantages

Sommige landbouwactiviteiten leiden niet noodzakelijk tot de totale verwijdering van het originele bomenbestand met zijn lading epifytische orchideeën. Op zijn minst zullen ze in bepaalde omstandigheden een snelle herkolonisatie door een aantal streekgebonden orchideeën toelaten op de geïntroduceerde bomen.

Een voorbeeld hiervan is het aanplanten van traditionele koffieplantages waarvoor de origineel aanwezige bomen verwijderd maar vervangen worden door een beperkt aantal andere bomen die gecontroleerde schaduw bieden aan de koffieplanten. Gelijkaardige praktijken ziet men bij het aanleggen van cacao, citrus en andere opbrengstboomsoorten die gemengd groeien met bomen van het oorspronkelijke bos.

Alhoewel deze vormen van landgebruik gewoonlijk de diversiteit aan orchideeën verminderen, leert de ervaring in meerdere streken die sinds lang op koffieproductie georiënteerd zijn (bv. Centraal Veracruz, Mexico) dat hier een significante hoeveelheid van de oorspronkelijke orchideeënflora behouden blijft.

Het is duidelijk dat de impact van deze praktijken op de grond, het landschap, het microklimaat en dus ook op de orchideeën die deze streek 'bewonen' veel kleiner is dan andere vormen van land-ontwikkeling die de volledige verwijdering met zich meebrengen van het bomenbestand binnen een uitgestrekt gebied.

Er zijn slechts weinig gegevens beschikbaar over het aantal in origine aanwezige orchideeën dat in staat is te overleven in gebieden die onderworpen zijn aan dergelijk gebruik. Een studie van Catling & Catling (1987) geeft ons in deze een significant inzicht. Zij bestudeerden de orchideeën die in 75 grapefruit-plantagebomen in Belize leefden. De bomen behoorden tot drie leeftijdscategorieën, namelijk 13, 20 en 30 jaar. Veel van de 10 overvloedig aanwezige soorten zijn zonder twijfel twijg-epifyten (*Campylocentrum fasciola*, *Ionopsis utricularioides*, *Notylia barkeri* en *Psychomorphis pusilla*) maar de meeste van de andere taxa horen niet tot die categorie, ze komen algemeen voor in goed ontwikkelde wouden elders in Centraal Amerika. Zoals verwacht wordt de grootste diversiteit in de oudste bomen gevonden, namelijk een gemiddelde van 7,8 (4-12) orchideeën-soorten per boom.

Bij 'shifting cultivation' (wisselcultuur) wordt een bepaald bosgebied neergelegd en verbrand, dan zaait men er landbouwgewassen gedurende 2-3 jaar, om het gebied dan enkele jaren braak te laten liggen vooraleer het opnieuw te gebruiken.

Overal in de tropen is dit een vrij algemene manier van doen. Aangezien de meeste gronden van tropische wouden snel hun produktiviteit verliezen [nota RN: de meeste voedingsstoffen in bosgronden zijn voor gebruik door het bos en ze worden ook door het bos zelf geproduceerd; als er geen bos meer is, wordt er niets meer geproduceerd] moeten steeds opnieuw nieuwe sites 'ontgonnen' worden.

Deze produktiemethode brengt verandering binnen extensieve bosgebieden met zich mee, wat volgens Lanly (1982, geciteerd door het World Conservation Monitoring Centre 1992, WCMC) overeenkomt met een totaal van 70 % bosverlies in Afrika, 50 % in Azië en 35 % in Amerika.

Dit is een aanvaardbare vorm van bosgebruik in gebieden met een lage bevolkingsdichtheid, namelijk vijf of minder bewoners per vierkante kilometer (Meyers 1980, geciteerd door het WCMC in 1992). In gebieden echter die dicht bewoond zijn, wat in vele tropische gebieden het geval is, wordt er voortdurend meer land ontgonnen dat minder en minder de kans krijgt om te recupereren. De grond verliest dus progressief zijn vruchtbaarheid. Het bos kan dus niet langer heraan groeien en die gebieden evolueren naar onproductieve graslanden of eroderen tot naakte grond.

Introductie van extensieve monoculturen van exotische bomen kunnen een nadelig effect hebben op de oorspronkelijke diversiteit. Overal in de tropen vormen monoculturen een dramatisch contrast met de diverse oorspronkelijke bossen met hun rijk assortiment van potentiële waardenbomen voor epifyten en met een aangepast substraat voor terrestrische soorten.

De introductie van Mexicaanse dennen in Nieuw-Zeeland en Brazilië en het onzorgvuldig aanplanten van de Australische eucalyptus in commerciële plantages en herbebossingsprojecten overal in Latijns-Amerika zijn hiervan gekende voorbeelden.

Naast het onmiddellijke, duidelijke verlies van diversiteit als gevolg van het vervangen van oorspronkelijk habitat door plantages, zijn vreemde soorten dikwijls zeer indringend en verdringen ze inheemse soorten die niet in staat zijn te concurreren met de hogere groei-kracht, noch met de soms overrompelende effecten van die indringers. Het is niet ongewoon door indringers 'bezet' land te zien dat vrijwel verstoken is van onderbegroeiing en concurrerende bomen. De kans dat inlandse orchideeënsoorten een gebied zullen herkoloniseren dat door ingevoerde bomen bezet is geraakt, is verwaarloosbaar klein.

Versnippering van de habitat

Versnippering van de habitat is de omvorming van een vergelijkbaar groot ononderbroken habitat in een aantal kleinere stroken (fragmenten) die samengesteld in zijn geheel een kleiner gebied vormen.

Deze fragmentatie omvat twee belangrijke componenten die populaties ongunstig beïnvloeden.

Enerzijds vermindert ze de grootte van de populatie omdat ze het gehele habitat vermindert, anderzijds veroorzaakt ze de verspreiding en gene-flow onder de subpopulaties in de overgebleven versnipperde habitat-fragmenten (Wilcove et al. 1986).

Verder stelt die habitat-fragmentatie de orchideeën bloot aan moeilijke milieu-omstandigheden (meestal in marginale situaties) en aan competitie met, bedreiging door of parasitisme vanwege vreemde organismen. Ze kan ook andere falikante effecten, zij het secundaire, met zich meebrengen zoals de vermindering of eliminatie van orchideeënbestuivers.

Euglossine bijen verzorgen de bestuiving van ongeveer 55 orchideeën-geslachten en van op zijn minst 625 orchideeën-soorten in de neotropische gebieden (Dressler 1982a).

Experimenten, uitgevoerd in Brazilië over bosstroken van verschillende grootte, toonden aan dat, in vergelijking met ononderbroken, onverstoord Amazonewoud, er een vermindering van het aantal mannelijke euglossine bijen vastgesteld werd op chemische lokmiddelen (een directe indicator voor de dichtheid) in bosstroken van drie verschillende oppervlakten nadat deze van het ononderbroken, onverstoorde Amazonebos geïsoleerd werden (Powell & Powell, geciteerd door Lovejoy et al. 1986). Voor verschillende *Euglossa*-soorten stond het aantal in een positieve correlatie met de grootte van de bosstrook. Het lijkt erop dat een landschap van zeer kleine bosranden geen leefbare populatie van in het bos verblijvende euglossine bijen kan onderhouden. Dit leidt dus tot een vermindering van de orchideeënsoorten die door euglossine bijen bestoven worden.

Verstedelijking

Verstedelijking is waarschijnlijk de belangrijkste bedreiging voor orchideeënpopulaties in dicht bevolkte gebieden zoals Centraal Europa, maar het vormt eveneens een probleem in ontwikkelingslanden waar er weinig of geen controle is op de groei van steden of andere vestigingsplaatsen van mensen.

Aanleg van wegen heeft een negatieve invloed op orchideeënpopulaties niet alleen omdat er direct ingegrepen wordt in de habitat - toch gebeurt het dat onder gunstige omstandigheden wegranden vlug door een aantal orchideeënsoorten gekoloniseerd worden - maar ook omdat de wegen de invasie door landlozen van voordien onbewoonde gebieden mogelijk maakt. Ze rooien het bos om nieuwe nederzettingen te stichten.

Mijnbouw

Mijnbouw kan vernietigende directe effecten hebben op sommige orchideeën-habitats op zijn minst op lokaal niveau.

Miranda (1990) rapporteerde dat *Laelia milleri*, een Braziliaanse 'steenlaelia' die alleen voorkomt op dagzomende ijzerertslagen, zeer ernstig met uitroeiing bedreigd is ten gevolge van de mijnbouw. Het ter plaatse dumpen van allerlei vervuulende elementen en bijproducten van die mijnbouw vergiftigen de grond (het milieu) in de omgeving en de rivieren.

Bibliografie

- Ayensu, E. S. 1975. Endangered and threatened orchids in the United States. *Amer. Orchid Soc. Bull.* 44: 384-394.
- Catling, P.M. & Catling, V.R. 1987. Orchids in a tropical orchard. *Amer. Orchid Soc. Bull.* 56: 904-908.
- Chase, M. W. 1987. Obligate twig epiphytism in the Oncidiinae and other Neotropical orchids. *Selbyana* 10: 24-30.
- Dressler, R. L. 1981b. The orchids: natural history and classification. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Dressler, R. L. 1982a. Biology of the orchid bees (Euglossini). *Ann.Rev.Ecol. Syst* 3: 373-394.
- Gentry, A. H. 1977. Endangered plant species and habitats of Ecuador and Amazonian Peru. Pages 136-149 in G. T. Prance (ed.), *Extinction is forever*. New York Botanical Garden, New York.
- Lovejoy, T.E., Bierregard, R.O. Jr., Rylands, A.B., Malcolm, J.R., Quintella, C.E., Harper, L.H., Brown, K.S. Jr., Powell, A.H., Powell, G.V.N., Schubart, H.O.R. & Hays, M.B. 1986. Edge and other effects of isolation on Amazon forest fragments. Pages 257-285 in E. Soule (ed.), *Conservation biology: the science of scarcity and diversity*. Sinauer, Sunderland, Massachusetts.
- Miranda, F.E. 1990. Brazilian laelias 3. Section Parviflorae. *Amer. Orchid Soc. Bull.* 59: 462-472.
- Wilcove, D.S., McLellan, C.H. & Dodson, A.P. 1986. Habitat fragmentation in the temperate zone. Pages 237-256 in E. Soule (ed.), *Conservation biology: the science of scarcity and diversity*. Sinauer, Sunderland, Massachusetts.
- World Conservation Monitoring Centre. 1992. *Global biodiversity: status of the Earth's living resources*. Chapman and Hall, London.

Vertaling van :

Status Survey and Conservation Action Plan, ORCHIDS.
IUCN Orchid Specialist Group, ISBN: 2-8317-325-5.

Deel 1 is verschenen in het maartnummer van deze jaargang.

Het herbarium

Ingrid VERDEGEM
Duffelstraat 12, 9890 Semmerzake

Zolders zijn schatkamers, grotten van Ali Baba voor iedereen die gevoelig is voor de nostalgie van het vergankelijke.

De grote schoonmaak -of een laag stuifsnieuw- wordt dan de aanleiding tot een ware ontdekkingstocht in het nog niet zo verre verleden. Tussen plastic kinderbadjes en poppen met één arm staat daar dan plots de doos met de oude schoolboeken. Vlekkerige pogingen tot schoonschrift met de pen (3/10, opnieuw !), kromgetrokken kindertekeningen, en ... een herbarium uit 1970 !

De golf herinneringen is nu niet meer te stuiten wanneer de bladen één voor één worden omgedraaid. De planten zijn totaal bruin geworden, maar niet bros en nog vrij goed te herkennen. Over het algemeen zijn het ruige onkruiden uit de wegberm, van het soort dat de scholier zonder al teveel moeite kon uitgraven en drogen. De stroken plakband zijn veel te groot en het is niet moeilijk om je er de onhandige jongenshanden bij voor te stellen die het geheel hebben samengesteld.

De aanlegger van de verzameling was ook niet bijzonder geïnteresseerd in bloemen. En dat maakt de vondst nog opmerkelijker. Pronkstukken van het in Oostakker aangelegde herbarium zijn namelijk Slanke sleutelbloem, Veelbloemige salomonszegel en Dotterbloem.

Wat wil zeggen dat deze bloemen nog niet eens zo lang geleden zeer algemeen voorkwamen in die streek. Nu niet meer. Nu vergt het een ware zoektocht om er nog één van te vinden, wat absoluut exemplarisch is voor wat er in één mensenleven in Vlaanderen verloren is gegaan.

En wanneer we even buiten het herbarium treden wordt het nog erger.

Dertig jaar geleden waren er nog hele weiden Gewone koekoeksbloem, om maar iets te noemen. Uitgestrekte heidevelden in de Kempen, met -jawel- de Gentianen die al in " De Loteling " vermeld worden. Knolsteenbreek behoorde tot de juweeltjes van de vochtige hooiweiden, en er waren nog rijke vindplaatsen van de Welriekende nachtorchis.

Wie had in de tijd dat de Vlaamse Ardennen vol stonden met een plant als Ster-van-Bethlehem kunnen voorspellen dat de Korenbloem zo totaal zou verdwijnen ?

Ik moet ermee ophouden want de herinneringen aan natuurwandelingen aan vaders hand (Wim Sonneveld moet het over ons gehad hebben) worden te sterk. Helaas kunnen we ook daarvoor de klok niet terugdraaien, en is het beste wat we kunnen hopen dat er een aantal goed beheerde natuureservaten blijven, als levende musea.

Een andere bedenking die we kunnen maken is dat het met het ecologisch bewustzijn in 1970 maar erg gesteld was.

Schoolkinderen een herbarium laten aanleggen heeft weinig zin zonder ze te vertellen welke planten beschermd zijn en waarom (Slanke sleutelbloem en Dotterbloem waren dat in 1970 ook al, dus waarom hoorden we daar op school niets over ?).

De praktijk had met wortel en tak (!) uitgeroeid moeten worden, en alleen voorbehouden aan wetenschappelijke instellingen. Tenslotte kan men bij schoolkinderen net zo goed werken met afbeeldingen en natuurwandelingen.

Zoals vaker gebeurt met nostalgische buien, roept de plicht, of in dit geval, de koude voeten, en moeten we ons losrukken.

De boeken worden van stuifsnieuw ontdaan, gedroogd en in nieuwe dozen verpakt.

Het herbarium gaat erbij, zorvuldig opgeborgen voor een generatie die -wie weet- ooit een plantaardig Jurassic Park waarmaakt.

Maar dan komt een nieuwe herinnering boven. Ikzelf als klein kind op de zolder bij tante begijntje. Een griezelige ontmoeting met een klein beestje tussen de bladen van de Annales Ecclesiastici. Hoe lang is het geleden dat iemand van u nog een boekenschorpioen heeft gezien ?

Het verhaal van een geel mini-tomaatje

Ghislaine YSEBAERT
Adegemdorp 58, 9991 Adegem

Het begon allemaal een zekere avond in een gezellig restaurant bij een lekkere maaltijd. Daar waren, zoals elk jaar weer, een drietal "troep" kameraden samengekomen om de vele herinneringen terug op te halen uit de "tijd van toen".

Ook de echtgenotes vinden dit jaarlijks weerzien een must, en ze genieten er dan ook ten volle van.

Zoals het de gewoonte is, werden bij het aperitief de gebruikelijke hapjes geserveerd. Op de schaaltes lagen ook tomaatjes : rode, lange rode, en ook -hoe raad je het ?- ikzelf, een geel mini-tomaatje.

Eén van de dames -het was mevrouw Groenvingers- had een zeer grote belangstelling voor mij. Ze kon haar ogen niet van me afhouden. En we smaakten allen zo lekker, zo sappig, en zo zoet !

Samen met mijn broertjes en mijn lange neefjes werd ik weer eens aangeboden aan het genietende gezelschap.

Ik voelde dat er iets zou gebeuren...

Ja hoor ! Op zeker moment kon die lieve mevrouw Groenvingers aan de bekoring niet weerstaan, met als gevolg dat ik -hoewel zachtjes, maar toch plots- in de handtas van die lieve dame terecht kwam. Ook mijn rood en uitgerekt neefje volgde dezelfde weg.

We lagen er knusjes, op een geurig zakdoekje, tussen lipstick, parfum en andere accessoires die men in een dameshandtas vindt. Ik was wel wat bang, onwetend over het lot dat ons te wachten stond.

Toen de gezellige avond voorbij was, werden we per handtas naar het huis van mevrouw overgebracht, waar we een lange, donkere, maar geurige nacht hebben doorgebracht.

Angstig wachtten we de gebeurtenissen af, die zouden beslissen over ons lot.

's Anderendaags kwam ik als eerste aan de beurt. Ik werd behoedzaam uit de handtas gehaald, want mevrouw Groenvingers had bepaalde plannen met mij, welke wist ik niet, maar ik had vertrouwen in haar. Toen ik echter een scherp mes zag, kreeg ik toch behoorlijk schrik ! Ze sneed mij voorzichtig middendoor, en verwijderde behoedzaam mijn zaadjes. Het deed niet echt pijn, want ik voelde dat die lieve mevrouw niets dan goede bedoelingen had met mij.

Mijn gele zaadjes werden gewassen, en netjes opengespreid te drogen gelegd op een velletje keukenpapier. Zo gingen mijn zaadjes in een doos de winter doorbrengen.

Wat er met mijn neefje gebeurd was wist ik niet, maar ik kreeg het gezelschap van nog een ander keukenpapiertje met zaadjes eraan vast... de ganse winter lang.

Toen het lente werd, en er aan zaaien kon gedacht worden, haalde onze mevrouw de papiertjes uit het doosje.

Mijn zaadjes, netjes gespreid, werden met het papier in de zaadteil gelegd en bedekt met een laagje teelaarde. Zo lagen ze te kiemen op een warme vensterbank, en enkele weken later waren mijn nakomelingen klaar om mijn werk voort te zetten tijdens de volgende zomer.

En zo kunnen later nog veel mondjes genieten van de sappige, gele vruchtjes waarvan ik de oorsprong en het begin ben geweest, dankzij Moeder Natuur.

En wie weet, is er nog ergens een mevrouw Groenvingers die hetzelfde of een ander verhaal uit haar handtas kan toveren ?

Tuincyclamen

Ingrid VERDEGEM
Duffelstraat 12, 9890 Semmerzake

Een mensenleven zit vol kleine en grote dilemma's. Mensen als wij die één of andere collectie willen uitbreiden of nieuwe planten proberen, moeten zich vroeg of laat afvragen of hun passie geen schade toebrengt aan de natuur. Houden we onszelf soms niet nét zo erg voor de gek als diegenen die een petitie tekenen voor het behoud van het regenwoud en dan tuinbanken in meranti kopen ? Ik wel.

Elke augustusmaand, al minstens vijftien jaar lang, beleef ik dezelfde kwellung op de bloemenmarkt. Het hele tafereel speelt zich af rond tien centimeter grote zwartbruine Cyclamen-knollen, en soms wordt de worsteling besloten met succes, en soms bezwijk ik, ondanks alle influisteringen van het gezonde verstand, voor het duiveltje van mijn begeerte.

Met de buit, twee (of vroeger drie) knollen voor honderd frank, haast ik me gelukkig en een beetje schuldig naar huis, waar deze aanwinst met de beste zorgen omringd toch onveranderlijk de geest geeft. Of gaf, want de pogingen van de twee voorgaande jaren (ik ben wel erg zwak geweest de laatste tijd) werden met bloei bekroond.

Die fantastische ervaring wil ik delen, om zo mijzelf wijs te maken dat het toch nog tot iets gediend heeft.

Laten we beginnen met de plantjes zelf. Tuincyclamens zijn geen inheemse planten in België en Nederland, en zelfs als stinseplanten komen ze bijna niet voor. We kennen het tuingebruik vooral uit de Engelse literatuur, en dat voorspelt problemen van klimatologische aard.

Maar opnieuw : eerst de plantjes zelf. Wat wij voor het gemak "tuincyclamen" genoemd hebben, is in werkelijkheid een uitgebreide groep wilde knolgewassen.

Fig. 1. Links : *Cyclamen europaeum*. Rechts : *Cyclamen repandum*.
 (Naar Javorka & Csapody, 1979. Iconografie der Flora des südöstlichen Mitteleuropa).

De "*Spectrum Natuurgids voor Bol- en knolgewassen*" vermeldt zo maar eens eventjes een dertigtal soorten, allemaal afkomstig uit het gebied rond en oostelijk van de Middellandse zee. Ze zien eruit als miniatuurtjes van de bekende kamerplant *Cyclamen persicum*, maar precies omdat het bij de tuinplantjes bijna altijd om wilde planten gaat is er niet zo'n grote en/of kunstmatige variatie in bloemkleur, grootte en vorm. Ze hebben allemaal bloemen van ongeveer een centimeter, meestal bleekroze maar wit, magenta en paars kan ook, dat is afhankelijk van de soort. Dat wil zeggen, als u geen tuinliefhebber van het vergrootglas-type bent, laat u niet verleiden door de foto's uit catalogi.

Wat kunnen we leren uit hun natuurlijke habitat ?

De meeste soorten zijn niet winterhard. Daar is geen speld tussen te krijgen en hopen helpt ook al niet.

Voor de rest niets dan contradicties. Het zijn schaduw-bewoners van zonnige stenige hellingen, en meestal, maar niet altijd, kalkminnend. En om hun imago van lastige klanten eer aan te doen, ze houden van humus in de bodem (rijm dat met stenig en kalkrijk en u bent er).

Dodelijk in alle gevallen is koud stagnerend vocht. De bollen rotten gewoon weg. Een tweede contradictie is dus droog houden en tegelijk vocht geven, dat wil zeggen voor een zeer goede afwatering en droging van de bodem zorgen.

In hun landen van herkomst verstoppen ze zich onder struikgewas. Op voorwaarde dat dat struikgewas in de zon staat, kunnen we proberen deze groeiomstandigheden in onze tuin te kopiëren. Niet onder beschaduwde struiken, niet onder bladhoudende struiken of coniferen.

En dan een laatste maar toch wel belangrijke opmerking. Het zijn uitzonderlijk trage, langlevende planten en dat heeft consequenties voor de liefhebber.

Om maar een voorbeeld te geven, elk individueel bloemetje van een gezonde bol bloeit makkelijk veertien dagen. Maar omdat het herfstbloeiers zijn, (en dat hangt weer samen met de klimatologische omstandigheden in hun geboorteland) is de keerzijde van de medaille dat, als ze niet in een alpiene kas gehouden worden, de bloemen bevroren, ook al doet de knol dat niet.

Een opmerking voor wie daarom met cloches in de weer zou willen (ik gebruik daar een oude kaasstolp voor) : cloches veroorzaken vaak schimmelziekten en rotting omdat eronder niet voldoende verluchting is, ze beslaan en verhinderen dus het uitzicht op de schatten eronder, en vooral aardrupsen kunnen hun geluk niet op in het door ons verschaft luxe-winterverblijf. Het is geen goede oplossing voor wie gaat werken en niet alle dagen zo tegen tieners de cloche weer kan verwijderen.

Maar omdat er ook plantjesmensen zijn die leven voor een uitdaging en dus alleen maar geprikkeld zullen zijn door de voorspelbare moeilijkheden, moeten we nu terugkomen op wat er in de aanvangsparagraaf gezegd werd over natuurbehoud.

De meeste tuincyclamens die hier worden aangeboden zijn zonder kennis van zake of soortherkenning geroofd uit het wild. En dat is onze schuld, niet de schuld van de herder die er een centje mee bijverdient. Bovendien hebben wij vaak een filosofie van "big is beautiful", ook al omdat bij de meeste algemene bollen en knollen die wij al een paar eeuwen kennen de kleine over het algemeen inderdaad niet bloeibaar zijn en het zonder speciale zorgen ook niet worden.

De tuincyclamen is nog maar eens anders.

Zijn trage lange leven zorgt ervoor dat de knollen die wij begeren omwille van hun afmetingen wrattige knoestige oude tantes (m/v) van dertig jaar en ouder zijn. En net zoals een oude boom zich niet laat verplanten, met een oude cyclamen lukt dat ook niet zo goed.

Wat we zouden moeten hebben zijn strakke gladde knolletjes van zo een vijf centimeter. Die slaan nog makkelijk aan en bloeien ook makkelijker. Het volstaat ze aan te schaffen bij een bona fide handelaar die kan garanderen dat ze ook inderdaad uit een kwekerij komen en niet uit het wild. Ze zijn duurder maar wat een voordelen !

De gegarandeerde soortechtheid is belangrijk, want u moet de winterharde *Cyclamen hederifolium* (= *Cyclamen neapolitanum*) hebben.

Als de kwekerij opgezet is in het land van herkomst, wat meer en meer voorkomt, beschermt men de natuur en komt het zakcentje van de herder ook niet in gevaar. Voor de mensen met échte groene vingers : ik heb een oude plantenfee gekend die erin slaagde cyclamen op te kweken uit zaad en nog bloeibaar te maken ook. Het geheim was de vensterbank van haar onverwarmde "voorplaats".

Zaden zijn in elk geval te koop.

En nu, als het mag, het verhaal van mijn eigen plantjes tot lering en (vooral) vermaak van de lieve lezer.

Vorig jaar dus bezwiken voor de verleiding, en twee knollen gekocht.

Knollen elk geplant in een bloempot, want door ervaring wijs (dat dacht ik toch). En gewacht. Bloempotten binnen gezet, bloempotten buiten gezet. Niets.

Bloempotten in de schaduw gezet, bloempotten in de zon gezet. Niets.

Voorzichtig de aarde weggekrabd boven de knollen om als het ware enige activiteit te kunnen vaststellen aan de bron. Niets.

Ten einde raad de intussen verwenste knollen in de volle grond geplant. Niets.

Daarna (we schrijven ondertussen bijna december) de knollen die er nog net zo uitzien als bij aankoop weer opgegraven en op een andere plaats geplant, al zou hier het woord "begraven" beter zijn.

En dan kwam de koude winter, de lente met al het bijbehorende werk en de zomer waarin ik alleen maar oog heb voor mijn troetelkinderen, de rozen. En dan was het weer augustus en werd het gevoel nog maar eens verslagen te zijn door de Cyclamen mij te machtig. Weer twee knollen gekocht, in een ondiepe schaal geplant en gewacht. De geschiedenis leek zich te gaan herhalen, totdat ik de groeipunten van de knollen blootlegde en de rest van de schaal met grint bedekte. Daarboven werd een ingenieuze constructie uitgedokterd bestaande uit twee snelbouwstenen en een glasplaat die zo een afdakje vormden (we zijn echt technologisch bij de zaak hier op onze berg in Semmerzake). En het stille wonder voltrok zich. Elke knol gaf één adembenemend bloemetje. (En later veel meer)

Intussen waren ook de herfstopruimingswerkzaamheden (29 letters) begonnen. En geleidelijk kwam ook de Ruit (*Thalictrum aquilegifolium*) die groeit op het graf van de vorige Cyclamens aan de beurt. En wat stond daaronder ? Twee prachtige ... Juist. Ook die schone slaapsters waren gewekt. Nu kruis ik de vingers voor (niet "tot", dat is te lastig) volgend jaar.

En dan de uitsmijter.

Bij veel mensen mislukken Cyclamens omdat de knollen ondersteboven geplant worden. Wie dat met een ajuin doet wordt hier op het dorp over twintig jaar nog uitgelachen, maar met de Cyclamen is het iets moeilijker.

De knol van de Cyclamen moet zeer goed bekeken worden. Met een vergrootglas zal men vaak al de millimetergrote bloemknopjes kunnen zien, en dan is het simpel.

Een andere hint : een cyclamenknol is vaak enigszins kuipvormig. De afgeronde kant is de onderkant, het kuipje de bovenkant, en dat verklaart meteen waarom ze zo vochtgevoelig zijn en zeer ondiep geplant moeten worden, een lekker hapje voor de vriezeman. Waarmee we dan weer rond zijn en ons verhaal ten einde is.

Noot : de pot met de knollen heeft de koude winter binnen doorgebracht en werd binnengehaald bij min drie. De knollen in de volle grond bleven buiten zonder dek en leven nog.

Help de Plantentuin !

Tentoonstelling : helpende handen

De aanwezigheid van een aantal Vrienden vóór de opening (hulp bij het opzetten) en ná de opening (voor een discreet toezicht, hulp bij de kassa, etc.) wordt door het bestuur van de Plantentuin bijzonder op prijs gesteld.

Daarom, als u kan meehelpen, graag een telefoontje naar de H. K. Otten (09 - 264 5073).

Tentoonstelling : affiches

Voor de komende tentoonstellingen zijn een groot aantal affiches gedrukt. Als alles goed gaat, dan is er met dit nummer reeds eentje mee opgestuurd, maar onze leden kunnen de Plantentuin goed helpen door meerdere affiches hier te komen ophalen, en te verspreiden bij burens, winkels, ontmoetingszalen, ...

Uw hulp wordt zichtbaar !

De vele zomerse bezoekers aan de Plantentuin hebben zeker de ('s avonds verlichte !) drijvende fontein opgemerkt, die nu in de grote vijver zorgt voor de broodnodige zuurstoftoevoer.

De aankoop van dit bijzonder nuttige toestel is gerealiseerd dankzij de steun van De Vrienden van de Plantentuin : ook uw bijdrage heeft dit mogelijk gemaakt !

Gezwam in de Plantentuin : Paddestoelententoonstelling

Mieke VERBEKEN
Laboratorium Plantkunde

Toegegeven, het is een groter genoegen ze in bos, veld of hei tegen het lijf te lopen, ergens een rozerood hoedje tussen het herfststapijt te zien piepen, of een subtiel aroma van een knoest van een inktzwam te ontwaren vóór je de verspreider dezer lucht zelf ontdekt ...

Maar een paddestoelententoonstelling heeft zo ook zijn voordelen.

Want welke boswandeling garandeert u een paar honderd verschillende soorten, en in welk grasland vindt u, ter bevrediging van uw nieuwsgierigheid of leergierigheid, de naamplaatjes bij deze wondere objecten ?

Juist, nergens ten velde !

En dit is nog maar één van de vele redenen waarom wij u deze tentoonstelling, ondertussen een klassieker in onze Plantentuin, zéér warm aanbevelen.

Want alvorens u de paddestoelen zelf mag aanschouwen wordt hun bijzondere levenswijze eerst aan u geïntroduceerd : wie zijn toch die zwammen ? Hoe zij zich voeden, zich voortplanten, waarom zij voor ons onmisbaar (van eekhoorntjesbrood-consommé tot antibiotica) en tegelijk bijzonder nadelig (van huisvretende zwammen tot niet-appetijtelijk ogende schimmel-infecties) kunnen zijn ... het wordt u allemaal duidelijk.

En wat u vooral duidelijk zal worden, is dat je paddestoelen niet eventjes gewoon een blik waardig acht om ze te bewonderen, maar dat je dat best met bijna alle zintuigen doet :

voel hoe een trilzwam trilt en een glibberzwam glibbert, **snuif** hun delicate parfums van oranjebloesem, franchipanne of cederhout, grif de herinnering voor eeuwig in uw geheugen door het uitproberen van brandend scherpe of bitter-zoete **smaken** ...

Na twee super-droge herfsten zijn wij op het ergste voorbereid : onze zwammetjes zullen worden geëxposeerd onder knusse tuinschermen om ze tegen de niets ontziende, brandende zon te beschermen, en om ze er op hun best te laten uitzien.

We blijven natuurlijk duimen voor hevige onweders en vruchtbare regens, zodat ze bij tonnen uit de grond schieten, maar je weet maar nooit, daarom staat ook al een leger keramieken en bronzen paddestoelen in de aanslag.

Practisch :

Van 24 september tot en met 1 oktober
In het Palmarium van de Plantentuin, Universiteit Gent
Inkom volwassenen : 80 F

Rondleidingen met gids kunnen worden aangevraagd, op het telefoonnummer 09 - 264 5056.

Hulp (zoals het aanbrengen van kleine en grote hoeveelheden paddestoelen) is **bijzonder** gewenst !!!

Neem contact op met Mieke Verbeken (09 - 264 5070).

Zaden als geschenk

Op het einde van vorig jaar hebben we op diverse wijzen zaden aangeboden aan de leden, als geschenk op de Algemene Vergadering, als presentje voor nieuwe leden, aan te vragen onder omslag, ... Deze activiteit is bijzonder geapprecieerd door de leden (vorig jaar méér dan 120 aanvragen !), en dat willen we daarom behouden en verder uitbouwen.

U kan ons helpen bij het samenstellen van ons aanbod, door ons uw overschotjes van zaden te bezorgen, in de loop van de maand november. Denk even aan ons in de herfst !

Adres gewenst

Bij de verzending van het vorige nummer is een exemplaar teruggekeerd, met de vermelding "woont niet meer op het aangeduide adres".

Als iemand onder u het nieuwe adres kent van :

Mevr. J. Tassyns (was : Rik Woutersstraat 13, 2800 Mechelen),

Mevr. D. Macors (was Avennedreef 54, Drongen),

Mevr. S. Van den Braembussche (was Voskenslaan 291, Gent),

kan u dat ons laten weten. Met onze beste dank !

Keizer Karel

De stad Gent zal in het memorabele jaar 2000 de vijfhonderdste verjaardag van deze beroemde "Gentenaar" vieren. Suggesties van onze leden die voor onze Plantentuin een verband met Keizer Karel weten te leggen, zijn van harte welkom !

Oudere jaargangen

Van de 12de, 14de, 15de en 16de jaargang zijn nog een aantal complete reeksen beschikbaar. Deze worden u aangeboden aan kostprijs (incl. verzendingskosten) : **150 F per jaargang.**

De som kan worden overgeschreven op ons gewoon rekeningnummer 001 - 1192154 - 03 van De Vrienden van Plantentuin, met als vermelding het nummer van de gewenste jaargang(en).

Op de siertoer

Zondag 20 september (10-18 u) organiseren een groot aantal Vlaamse siertelers een geleid bezoek aan hun bedrijven.

Voor de provincie Oost-Vlaanderen kan uit 6 verschillende siertoeren worden gekozen, elk met een bezoek aan 5 bedrijven.

Een kleine, mooie folder is beschikbaar op de bekende Bloemenmarkt (Vrijdagmarkt, op zondag !) bij de deelnemende bedrijven, of bij EROV (Economische Raad van Oost-Vlaanderen) (tel. : 09 - 267 8616, fax : 09 - 267 8695, email : erov@oost-vlaanderen.be).

Uw contactpersoon : Suzy Van Gansbeke.

Boringen in de Plantentuin ?

Tijdens de voorbije jaren hebben enkele studenten een reeks boringen verricht in de Plantentuin : smalle boorspaantjes zijn uit een aantal bomen gehaald, om meer duidelijkheid te verkrijgen over de leeftijd van deze reuzen.

Wellicht zal later in dit tijdschrift een bijdrage verschijnen over deze onderzoekjes, maar kort samengevat kan nu reeds het volgende worden gemeld over de vermoedelijke plantdatum van :

Moerascypres (*Taxodium distichum*) : 1926

Mammoetboom (*Sequoiadendron giganteum*) : 1953

Watercypres (*Metasequoia glyptostroboides*) : 1965

Parasolden (*Pinus pinea*) : 1960

Cursus ecologisch tuinieren

Begin volgend jaar zal deze nieuwe cursus worden opgestart, waarbij John Rigaux als lesgever zal optreden.

Meer informatie volgt in het decembernummer.

De VRIENDEN van de PLANTENTUIN GENT

**driemaandelijks tijdschrift
zeventiende jaargang
nr. 3 september 1998
ISSN 0777 - 8821**

Redactie :

Paul Goetghebeur, Ledeganckstraat 35, 9000 Gent
tel. : 09 - 264 5055 of 5056, fax : 09 - 264 5334
email : Paul.Goetghebeur@rug.ac.be

Aan de samenstelling van dit nummer hebben meegewerkt :

Koen Camelbeke, Ferdinand Cobbaut, Cyrilla Gillis, Paul Hellebosch,
Marc Libert, Hilde Mortier, Rik Neiryck, Karel Otten, Mieke Verbeken,
Ingrid Verdegem, Ghislaine Ysebaert.

Onze welgemeende dank gaat ook uit naar Johan Lambrecht, Henk
Leyseele en André & Denise Wille-D'Haese voor de kopieer-, plooi-,
kleef-, sorteer-, en transportactiviteiten, die het verschijnen van het
vorige nummer mogelijk hebben gemaakt.

© De Vrienden van de Plantentuin Gent, 1998.

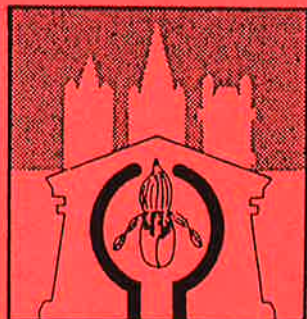
Overname van artikels is alleen mogelijk mits en ná schriftelijke
toestemming van de redacteur.

Lidgeld 1998

U kan uw bijdrage overschrijven op rekening 001 - 1192154 - 03 van
De Vrienden van de Plantentuin Gent, met de vermelding : lid 1998
(en graag naam + adres van het lid !).

**Gewoon lid : 300 BF
Beschermlid : 500 BF
Steunlid : 1000 BF**

De
VRIENDEN van de PLANTENTUIN
GENT

driemaandelijks tijdschrift
zeventiende jaargang
nr. 3 september 1998
ISSN 0777 - 8821

3/6124	9050 Ledeberg 1
P.B.	
België-Belgique	

v.u. Paul Goetghebeur
Ledeganckstraat 35
9000 Gent

afgiftekantoor
9050 Ledeberg 1